

Başvuru Tarihi: 15.05.2024 / Kabul Tarihi: 18.07.2024 / Derleme Makale

KUZEY HİNDİSTAN NEFESİNİN MİSTİK SESİ: BANSURIEce SADIKOĞLU ÇİTÇİ¹**ÖZ**

Bu çalışmada, Kuzey Hindistan'a ait en eski enstrümanlardan biri olan bansuri (bambu flüt) incelenmiştir. Hintliler, eski çağlardan beri müziğin spiritüel gücü olduğuna inanmış ve bundan etkilenmişlerdir. Hintliler, müziğin ve enstrümanların kutsal bir kaynaktan geldiğine inanmışlardır. Hint klasik müziği içinde, hem tarihsel hem mitolojik anlam taşıyan bansuri, Tanrı Krishna ile özdeşleştirilmiş ve ölümsüz olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmada Hindistan'da flütün tarihçesi incelenmiş, Hindistan tarihinde flütün yer aldığı kaynaklar araştırılmış, Hindustani müziğinin doğuşu hakkında bilgi verilmiştir. Bansuri; etimolojik olarak incelenmiş; enstrümanın yapım süreci, yapısal ve teknik özellikleri ve icra mekanizmasına yer verilmiştir. Bu çalışmanın oluşturulmasında Hintli yazarlara ait Hindistan klasik müziği enstrümanları ile ilgili kaynaklara, Hint müziği ve dünya müziği ile kaynaklara başvurulmuş; bansuri ve diğer üflemeli enstrümanlarla ilgili makaleler incelenmiştir. Altın çağını yaşadığı dönemde imparatorluk sarayında önemli bir yere sahip olan bansuri'nin Hint klasik müziğinde, yerini zamanla farklı enstrümanların almasına değinilmiş; virtüözler tarafından geliştirilen bansuri ile müziğe yeniden kazandırılma süreci anlatılmıştır. Bu çalışmanın amacı, bansuri'yi tarihsel, etimolojik, yapısal, teknik ve icra açısından incelemektir.

Anahtar Sözcükler: Bansuri, Flüt, Bambu Flüt, Hindustani Müziği, Kuzey Hindistan Müziği, Organoloji, Müzikoloji

¹ Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü Lisans Öğrencisi
E-mail: ecesadikoglu@gmail.com
ORCID-ID: 0009-0002-1788-2065

THE MYSTICAL SOUND OF NORTH INDIAN BREATH: BANSURI

ABSTRACT

In this study, one of the most ancient musical instruments of North India, namely bansuri (bamboo flute) has been analyzed. Starting from the ancient period, Indians had believed in and impressed by the spiritual power of music. Indians believed that music and musical instruments had been originated from a divine source. Bansuri, with its historical and mythological significance in Indian classical music, had been associated with Lord Krishna and eternalized. In this study, the history of flute in India has been researched together with the historical sources of flute. Information on the birth of Hindustani music has been given. Bansuri has been researched in terms of etymology, construction, structural and technical features and performance. The sources of Indian authors about Indian classical musical instruments and the sources on Indian music and world music have been referred and articles on bansuri and other wind instruments been analyzed. The replacement of bansuri's prominent role in court music during its golden age in Indian classical music by other instruments and its revival process through the development of the instrument by virtuosos has been explained. The purpose of this study is to analyze bansuri in terms of history, etymology, structure, technic and performance.

Keywords: Bansuri, Flute, Bamboo Flute, Hindustani Music, North Indian Music, Organoloji, Musicology

GİRİŞ

Pek çok dans ve sanat formunun doğum yeri olan Hindistan’da müzik, M.Ö. 3000 yıl öncesine kadar uzanır. Hint müziği, dünyanın en eski müzik geleneklerinden biridir ve pek çok müzik türünün temelini oluşturur (Mondal, 2021, s.122). Hindistan’da müzik ve çalgıların kutsal bir kökenden geldiğine inanılır. Klasik Hint müziğinde, ülkenin felsefesi, mitolojik ve dinî köklerine dayanan yaklaşık 500 farklı enstrüman kullanılır. Dünyada notasyon sisteminin en erken geliştiği yer olan Hindistan’da ağaç yaprakları, ilahîler ve dinî müzik metinlerini saklamıştır (Abrashv ve Gadjev, 2000, s.92).

Bu çalışmanın amacı, Kuzey Hindistan’a ait en eski enstrümanlardan biri olan *bansuri*’nin (bambu flüt) incelenmesidir. Hint klasik müziğinde en yaygın enstrümanlar arasında yer alan *bansuri*’nin (Arnold, 2000, s.582) analiz edilmesiyle enstrümanla ilgili merak uyandırmak ve enstrümanın müzikteki yeriyle ilgili farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Enstrümanın tarihçe, etimoloji, yapım süreci, yapısal ve teknik özellikleri ve icra mekanizması açısından incelenmesi çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmanın oluşturulmasında Hintli yazarlara ait Hindistan klasik müziği enstrümanları ile ilgili kaynaklara, Hint müziği ve dünya müziği ile ilgili kaynaklara, dünya enstrümanlarının yer aldığı kaynaklara başvurulmuş; *bansuri* ve diğer üflemeli enstrümanlarla ilgili makaleler incelenmiştir.

TARİHÇE

Yüzyıllar öncesine ait geçmişi ve antik çağdan itibaren yankılanan sesi ile *bansuri*, Hint müziğinde ayrı ve kutsal bir yere sahiptir. Çalgıları dört kategoriye ayıran Hint müziğinde *Sushira Vadya* kategorisine (üfleyerek çalınan borular) ve Hornbostel-Sachs sınıflandırmasında *Aerophone* sınıflandırmasına ait olan flüt; “özünde üflemeli enstrümanların en sadesi olup, antik çağdan günümüze kadar her kültürde farklı formlarda yer almıştır. Eski zamanlardan beri edebiyatta ve efsanelerde flüte çok fazla atıf yapılmıştır.” (Westbrook, 2003, s. 30)



Görsel 1. *Bansuri*²

“*Bansuri*” kelimesi Sanskritçe’den gelmekte olup, “baans” (bamboo) ve “sur” (müzik notası) kelimelerinden doğmuştur.

Hindistan’da flüt, “*bansuri*”nin yanı sıra, *algoza, bansi, kolalu, kolavi, kukhl, murali, nar, pava, pillankuzhal, pillangrovi, pulangoil, vanu* ve *vamsi* gibi isimlerle anılırdı (Kaur, M., Kaur, G., 2016, s. 66). Rigveda ve Hinduizm’e ait diğer Vedik metinlerde *nadi* ve *tunava* isimleriyle bahsedilmiştir. Hindistan’a ait erken dönem Ortaçağ metinlerinde *vamśi* ismi geçerken, Ortaçağ Endonezya, Hint ve Budist sanatında; Java ve Bali’de yer alan 10. yüzyıl öncesine ait tapınak kazılarında, bu çalgının *wangsi* ya da *bangsi* olarak isimlendirildiği görülmüştür (Mondal, 2021, s. 123-124).

Flüt, *mridanga* ve *veena*’nın yanı sıra; Hindistan’ın en çok bilinen üç enstrümanından biri olmuştur (Krishnaswami, 1967, s. 60). Hindistan’ın tarihî zamanlarına ait heykeller ve mağara ve tapınak resimlerinden de flütün hem solo hem eşlikli performanslarda kullanılan en popüler ve yaygın enstrüman olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Hindistan’ın batısında bulunan Ajanta fresklerinde (M.Ö. 2) iki kadının flüt çaldığı görülmektedir. Bu flütler, uzunlukları sebebiyle modern klasik flüt ile benzerlik gösterir. Ayrıca, bu tasvirler; flütün hem solo, hem eşlik enstrümanı olarak Hindistan’ın eski çağlarında oldukça popüler olduğunu göstermektedir (Kasliwal, 2004, s. 71).

Bansuri benzeri flütler; Ellora, Amaravati, Gandhara ve Sanchi’de bulunan rölyeflerde, Jain tapınak resimlerinde ve rölyeflerinde yer alır. Hint Tanrısı Krishna tasvirlerinde flüte sıkça rastlanır. (Westbrook, 2003, s. 30). *Bansuri*, Tanrı Krishna ile bağından dolayı, *bansuri* Hint mitolojisinde ölümsüzleştirilmiştir (Kasliwal, 2004, s. 71). *Bansuri*, Tanrı Krishna’nın kutsal çalgısı olup, genellikle Krishna’nın Rasa lila dansı ile ilişkilendirilir. Bu efsanelerde *bansuri*, murali gibi farklı isimler de alabilir. Ancak, Şaivism gibi farklı geleneklerde de bu çalgının yaygın olduğu bilinir

² Abrashev ve Gadjev, 2000, s. 94

(Mondal, 2021, s.124). *Bansuri*, Hint m¼ziđi tarihi ve mitolojisinde seğkin bir yere sahiptir (Mondal, 2021, s.123).



Görsel 2. Ajanta Freskleri ³

³ Lal, 2023, s. 38 <https://naadnartan.in/wp-content/uploads/2023/06/Shruti-Lal-1.pdf>



Görsel 3. Krishna *bansuri* çalarken (Hoysaleswara Tapınağı, Karnataka (12. yy)⁴



Görsel 4. Krisha Heykeli, Sri Mariamman Tapınağı, Singapur⁵

⁴ <https://www.khanacademy.org/humanities/art-asia/south-asia/x97ec695a:500-1100-c-e-deccan-and-south/a/hoysaleswara-temple-halebidu> (fotoğraf: Katherine E. Kasdorf; CC BY-NC-SA 4.0)

⁵ https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Sri_Mariamman_Temple_Singapore_amk.jpg



Görsel 5. Radha Krishna freski, Udaipur (14.yy'a ait)⁶

Hint edebiyatının en eski metinlerinden olan Veda metinlerinde, vina, venu ve mrdanga olmak üzere 3 adet enstrüman sınıfı bulunur. Bunlardan her biri belirli bir tanrı ile özdeşleştirilmiştir... Flüt (venu), Muralidhara (Flüt taşıyıcısı) olarak bilinen Tanrı Krishna'nın elinde görülür ve Tanrı Krishna'nın "gopi"ler (sütçü kızlar) ile aşkıdan bahseden hikâyelerde geniş yer alır. Bu sebeple, Krishna ve müziği romantik bir anlayış uyandırır. Bhagavata-Purana metninde belirtildiği üzere: "Krishna flüt çaldığı zaman, tüm dünya aşkla dolar, nehirler durur, taşlar ışıklanır, lotus çiçekleri titrer..." (Westbrook, 2003, s. 31)

Bharat'a atfedilen ve Hindistan'ın performans sanatlarıyla ilgili bilinen ilk kaynaklarından olan *Natya Shastra*'da (M.Ö. 500-M.S. 500) *bansuri* için kullanılan diğer isimler olan vansh ve venu'nun ilk sistematik tanımı yer alır. Burada yer alan tanım, 2000 yıl öncesinde bile enstrümanın ve tekniğinin

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Radha_Krishna

oldukça gelişmiş ve sistematize edilmiş olduğunu gösterir (Kasliwal, 2004, s. 71-72). “Shastra’da flüt, antik tiyatro orkestrasının bir parçası olarak yer almıştır.” (Westbrook, 2003, s. 31)

Flütün yer aldığı bir diğer önemli kaynak da 13. yüzyıla ait *Sagneet Ratnakara*’dır. Bu kaynakta, *bansuri*’ye verilen isimlerden biri olan *vanshi*’nin oldukça detaylı bir tanımı yer almıştır. Flütün yapım süreci, malzemeleri (bambu, ahşap, fildişi, sandal ağacı, bakır, gümüş gibi), uzunluğu ve delik sayılarına göre oluşan flüt çeşitlerinden bahsedilmiştir; *pava*, *pavika* ve *murli* çeşitlerine referans verilmiştir. Hindistan’da yatay çalınan flüt, dikey çalınan flütten daha yaygın kullanılmıştır...*Sagneet Ratnakara*, Hindistan’ın eski çağlarından beri sağa doğru tutulan ve çalınan flüt yerine, icracıyı çalgıyı solda tutması şeklinde yönlendirmiştir (Kasliwal, 2004, s. 71-72).

Ayrıca, Akbar zamanında doğan ve gelişen Vaishnava mezhebinin Ashtha Chhap müritlerine ait sekiz şiirde, *bansuri*, *vanshi* ve *murli*’ye pek çok referans vermiştir. Şairlerin Lord Krishna’ya olan bağlılıklarından dolayı *bansuri*, 16. yüzyılda Ashta Chhap şiirlerinde geniş yer almıştır (Kasliwal, 2004, s. 73).

12. Yüzyıl’dan İtibaren Hindustani Müziği ve Bansuri

12. ve 16. yüzyıllar arasında, Hint klasik müziği ikiye ayrılmış; Güney Hindistan’da Karnatik ve Kuzey Hindistan’da Hindustani olmak üzere iki farklı müzik sistemi gelişmiştir (Abrashv ve Gadjev, 2000, s. 92). Bu iki sistem ortak özelliklere sahip olsa da önemli farklılıklar taşır. Bu durum, Güney ve Kuzey Hindistan’ın sahip olduğu siyasî tarih, dil ve yerel kültür farklılıklardan kaynaklanır (Bakan, 2012, s. 122).

12. yüzyıl ile başlayan dönem Hindistan’da müzik ve müzik enstrümanları açısından bir dönüm noktası olarak nitelendirilir... Kuzey Hindistan müziği, Akbar’ın hükümdarlığı döneminde (1542-1605) altın çağını yaşamıştır (Krishnaswami, 1967, s. 28). 1700’lerin başına kadar Moğol hakimiyetinde kalan Kuzey Hindistan’da, Akbar ve Şah Cihan gibi Moğol hükümdarlar tarafından Arabistan’dan mimarlar, yazarlar ve ressamlar getirilmesiyle İslamiyetle etkileşim sağlanmış, böylece Hindustani müziğinin doğmasına zemin hazırlanmıştır (Titon, Cooley, Locke, Rasmussen, Mendell, 2009, s.184). Hindustani müziği, Pers müziğinden etkilenmiş ve onun pek çok unsurunu

benimsemiştir. Bu durum, Hindustani müziğinin özellikle İran'dan gelen Müslüman prenslerin saraylarında gelişmiş olmasının doğal bir sonucudur (Abrashev ve Gadjev, 2000, s. 92).

Flüt, 16. yüzyıla kadar Hindistan'da hem dinî, hem din dışı müzikte kullanılmıştır (Mondal, 2021, s. 123). Hindustani müziğinde 16. yüzyıldan sonra klasik müzik enstrümanı olarak *bansuri*'nin yeri, halk müziği ile sınırlanmıştır. Müzikolog Pandit Ahobala'nın 17. yüzyıla ait, Hindustani müzik sistemiyle ilgili eseri olan *Sangita Parijaat* içinde, pek çok üflemeli çalgının tanımı yer almıştır. *Bansuri* ve *vanshi*'nin detaylı tanımlarının yer aldığı önceki metinlerin aksine, *Sangeet Parijaat* çift kamışlı enstrümanlara daha çok önem vermiştir. Bu durum, *bansuri*'nin Hindistan klasik müziği içindeki üstün pozisyonunu devam ettiremediğini ve çift kamışlı enstrümanların klasik müzikte daha popüler hale geldiğini göstermektedir.

18. ve 19. yüzyıllarda Hindustani müziğinin önemli temsilcilerinden Tansen'den sonra gelen müzisyenler; hem vokal, hem enstrümantal müzik üzerinde etkili olmuştur. Bu müzisyenlerin sadece *rebab* ve *vina*'ya önem vermelerinden dolayı, *bansuri* klasik müzik sahnesinden çekilmiştir (Kasliwal, 2004, s. 73-74).

Başlangıçta, bir halk enstrümanı olarak, dansa eşlik etmek için kullanılan *bansuri*, ancak 20. yüzyılda Hint klasik müziğinde, tabla ve tambor ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Mondal, 2021, 123). Sitar ve *vina*'nın yanı sıra *bansuri*, Hint klasik müziğinde en yaygın kullanılan enstrümandır (Arnold, 2000, s. 582). Virtüözlerin etkisiyle birlikte, *bansuri*'nin de içinde bulunduğu, önceden halk müziği için uygun olduğu düşünülen enstrümanlar, klasik geleneğe uygun icra edilmeye başlanmıştır. 20. yüzyılda icracılar, şimdiye kadar klasik icracıların alanına ait olduğu düşünülen ifade genişliğine bu enstrümanın da sahip olduğunu göstermişlerdir. Örneğin, Hariprasad Chaurasia'nın flütü, kayıtlarda ve filmlerde yer alan halk melodilerinin etkisiyle, pek çok kişiye göre Hindistan'ın mükemmel sesi olarak görülür. Chaurasia, sonradan konser sahnelerine çıkan uluslararası bir figür haline gelmiştir (Ruckert, 2004, s. 77-78). Pannalal Ghosh, 1950'lerde *bansuri*'nin konser sahnelerine çıkmasını sağlamıştır. (Garland, s.340) Hayata geçirdiği *bansuri* tasarımıyla, *bansuri*'yi gelişmiş bir konser enstrümanı seviyesine çıkararak, performans stilini geliştirmeyi amaçlamıştır (Westbrook, 2003, s.32).



Görsel 6. Ronu Majumdar (*bansuri* icracısı), Jaipur 1992⁷

BANSURİ YAPIMI

Bansuri yapımı karmaşık bir süreçtir. Çalgının yapımında kullanılan bambunun pek çok özelliğe sahip olması gerekir. Bambu; ince duvarlı ve tek tip dairesel bir enine kesite sahip, uzun boğumlu olmalıdır. (Kaur, M., Kaur, G., 2016, s. 65). Yarıkları arasında geniş boşluk olan geniş kesitli bambu kullanılmalıdır.⁸ Tüm bu özelliklere sahip bambu saplarını bulmanın zorluğu sebebiyle, “iyi” *bansuriler* hem pahalıdır, hem de az bulunur. Uygun bambu türleri (*Pseudostachyum* gibi) Kuzeydoğu Hindistan’ın Assam, ve Kerala ormanlarında bulunur (Kaur, M., Kaur, G., 2016, s. 65).

⁷ Arnold, 2000, s. 340

⁸ <https://saxonianfolkways.wordpress.com/tag/bansuri/> (Chandrakausika, 2014)



Görsel 7. Pseudostachyum (bambu türü)⁹

Bambu, yağmurlu dönem sonrası kesilir ve aylar boyunca kurumaya bırakılır. Bambu temizlendikten sonra bir ucu kapatılır ve delikler kızgın demir çubukla oyulur. Sesin kalitesini olumsuz etkileyebileceğinden, delme işlemi yapılmaz. Ağız deliğinin oluşturulmasından sonra, parmak delikleri ağız deliğinin perdesine göre oluşturulur. Ton deliklerinin çapı uygun şekilde ayarlanır. Enstrümanın çatlamasını ve kurummasını önlemek amacıyla, hardal ya da hindistan cevizi gibi yağlar iç kısma uygulanır. Enstrüman, genellikle icracının kendisi tarafından yapılır. Ancak Kaliforniya’da bulunan Ali Akbar Khan Hint Klasik Müzik Okulu’nda, Hindistan’ın profesyonel icracıları tarafından sipariş edilen flütler yapılmaktadır.¹⁰ Fildişi, cam elyafı ve çeşitli metallere yapılan modern tasarımlar da mevcuttur (Mondal, 2021, s. 123).

⁹ <https://www.bambooinfo.in/species/db/pseudostachyum-polymorphum.asp>

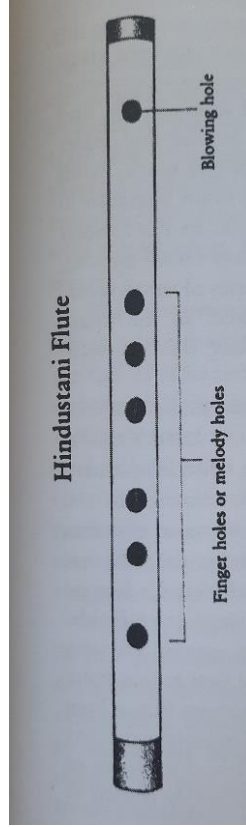
¹⁰ <https://saxonianfolkways.wordpress.com/tag/bansuri/> (Chandrakausika, 2014)

ENSTRÜMANIN YAPISAL ve TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Yüzyıllar boyunca flütün morfolojisi hemen hemen sabit kalmıştır. Enstrüman, genellikle standart bir boru şeklinde bambudan yapılan silindirik bir tüpten oluşur. Uzunlukları ve delik sayıları farklılaşan flüt çeşitleri vardır (Krishnaswami, 1967, s. 61). *Bansuri* uzunluğu murali'de olduğu gibi 30 cm'den kısa uzunluktan, shankha *bansuri*'de olduğu gibi 100 cm uzunluğa kadar kadar çeşitlilik gösterir (Kaur, M., Kaur, G., 2016, s. 66). Tüpün bir ucu kapalıdır.

Flütün sesi ve icrası tüpün çapı ve ton deliklerinin ölçüsüne göre farklılık gösterir. Dar tüpe sahip flütler daha yumuşak ses üretir ve yüksek oktavdaki sesleri daha kolay çıkarırken; geniş tüpe sahip flütler daha kalın ses üretir ve alt oktavdaki sesleri çıkarabilir. Aynı büyüklüğe sahip olmayan ton deliklerinin bulunması durumunda, seslerin ton dağılımını eşit değildir. Aynı büyüklükte olmayan ton deliklerine sahip enstrümanlarda, bir notadan diğerine geçerken ton değişebilir. Küçük ton delikleri *cross fingering*¹¹ tekniği için daha elverişliyen, büyük deliğe sahip flütler, deliğin yarım kapatılması için daha uygundur (Pimentel, 2009, s. 18).

¹¹ Cross fingering: Üflemeli enstrümanlarda, açık olan ilk deliğin altındaki bir veya daha fazla deliğin kapatılmasıyla uygulanan bir tekniktir. <https://pub.dega-akustik.de/ISMA2019/data/articles/000024.pdf> (Adachi, 2019, s. 171)



Görsel 8. Hindustani flüt (*Bansuri*)¹²

Uzun flütler zengin ve derin bir sese sahipken, kısa flütlerin sesi daha parlak ve yüksek perdedir. Ağız deliğine ek olarak, düz şekilde hizalanmış genellikle 6 delik bulunur; ancak bazen icracı ekstra bir delik açarak toplam delik sayısını 8'e çıkarabilir. Geleneksel flütlerde ve tapınak heykellerinde 6 adet delik bulunur. Ucu kapalı olan enstrümanın, kapalı ucundan birkaç santimetre uzaklıkta üfleme deliği bulunur. Geleneksel tasarımlarda mekanik anahtarlar bulunmaz. Bu sebeple, icracı parmak deliklerini kullanarak ses çıkarır (Mondal, 2021, s. 123-124). *Bansuri*, insan sesinin aralığına yakın olacak şekilde, 2.5 oktavlık ses aralığına sahiptir (Krishnaswami, 1967, s. 61).

*Bansurin*in icrası yerde bağdaş kurup oturarak ve gövdeyi dik, başı yukarıda tutarak gerçekleşir. Bu oturuş şekli, icracının akciğerlerine daha çok hava dolmasını ve daha iyi üflemesini sağlar. Üflemede tutarlılık ve devamlılık oluşturur. İcraçı, en etkili tonu yakalamak için enstrümana en uygun olacak oturma açısını kendisi belirlemelidir. Nefesin kontrol edilmesiyle farklı ses modülasyonları elde

¹² Kasliwal, 2004, s. 71

edilir. Enstrüman sağa ya da sola doğru yatay bir şekilde tutularak alınır. Dil ve boğazın yardımıyla havanın çarpması sağlanır.

Enstrümanın sağa doğru tutulması durumunda, öncelikle sol el, yüze yakın olacak şekilde alğıya yerleştirilir, başparmak alğıyı avutan tutacak şekilde destekler, avuç içe dönük, baş parmak düz ve ton deliğine doğru açılı tutulur. Sol elin ilk üç parmağı ilk üç deliğin üzerine yerleştirilir. İkinci olarak, sağ el yüzden daha uzak olacak şekilde yerleştirilir. Avuç dışa dönük, parmaklar düz, bazen delikleri kapatmak için parmak uçları ya da parmak kemiği kullanılır. Sağ elin serçe parmağı, yedinci ton deliğine ulaşmak için elden dışarı doğru bir açu yapmalıdır.



Görsel 9. *Bansuri*'de ellerin pozisyonu¹³

İcracının ellerinden birisi kendisine dönük iken, uzakta olan ikinci elin avucu dışarıya dönük tutulur. Her iki elin de ilk üç parmağı delikleri kapatmak için kullanılır. İcra esnasında mikrotonal süslemeler ve kaydırmalar sık sık kullanılır. Kolun dirsek ile bilek arasında kalan kısmu ile elin hizalı tutulması ve birlikte çevrilmesi ile yedinci ton deliğine ulaşılabilir.¹⁴ Hint müziğinin inceliğini ve karmaşıklığını sergileyebilmek için parmaklar, parmak deliklerine direkt temas etmelidir. Bu

¹³ Kaur, M., Kaur, G., 2016, s. 66

¹⁴ <https://saxonianfolkways.wordpress.com/tag/bansuri/> (Chandrakausika, 2014)

bakımdan, Hint flütlerinin icrası, Batı müziğinde kullanılan flüt icrasından farklılık gösterir (Mondal, 2021, s. 124).

İcracı, ağız deliğine üfleyerek borunun içindeki havanın titreşimini sağlar. Ses rengi oldukça değişkendir. Birinci oktavin ses kalınlığı, klarinet sesi ile karışmasına neden olabilir. İkinci oktav yumuşak ve temiz; üçüncü oktav canlıdır. İcracı, ton deliklerini parmakları ile kısmî olarak açıp kapatarak farklı ses aralıkları elde eder (Krishnaswami, 1967, s. 61).

Kasliwal'a göre, *bansuri*, Hint klasik müziğinin hemen hemen bütün süslemelerini yapabilen, mükemmel seviyede icra edebilen bir çalgıdır (Kasliwal, 2004, s. 70). *Vina* gibi diğer enstrümanlar, *bansuri*'ye göre akort edilir. *Bansuri* geleneğinde karakteristik olarak kullanılan teknikler; parmakların ton deliklerini açmak ve kapatmak için yuvarlanmasıyla elde edilen *glissando*, ton deliklerinin kısmen kapatılmasıyla elde edilen *mikro ton*¹⁵ kullanımı ve mikro ton tremolo olarak bilinen *andolan*'dır (Pimentel, 2009, s. 25).

Önde gelen *bansuri* virtüözlerinden olan Pannalal Ghosh (1911-1959), 20. yüzyılın başlarında, klasik müzik sahnesinden çekilen *bansurin*in yeniden doğmasını sağlamıştır. Pannalal Ghosh'tan önceki dönemde *bansuri* yaklaşık 30 cm uzunluğa ve 1,5-2 cm çapa sahipti. 6 deliği vardı, klasik müzik yerine halk müziği ve hafif müzikte kullanılıyordu. Hindustani müziği için uygun olmayan bu flüt formu, Pannalal Ghosh tarafından geliştirilerek klasik müziğe uygun hale getirilmiştir. Geliştirilen bu yeni flütün boyu daha uzun, çapı daha geniştir. Daha geniş 6 deliğe sahiptir ve ek bir delikle alt oktavdan *teevra madhyam* çalabilmektedir. Oktav genişliği 2'den 2,5'a çıkmıştır, mikro tonları çalabilmektedir ve derin bir tona sahiptir. Pannalal Ghosh, yeni flüt ile hem yavaş, hem hızlı hareket etmeyi sağlayacak yeni bir parmak hareketi stili geliştirmiştir. Pannalal Ghosh'un kullandığı standart flüt 75 cm uzunluğunda ve 2.7 cm çapındadır. Flütün orkestral müziğe girmesini sağlayan, enstrümanın kapsamını genişleterek statüsünü yükselten Pannalal Ghosh tarafından geliştirilen tasarım, diğer icracılar tarafından da benimsenmiştir.

İracılar, kendi ihtiyaçlarına uyacak şekilde flütlerine modifikasyonlar yapmaktaydı. Bunların içinde en yenilikçi olanı, Raghunath Seth (1931-2004) tarafından bambu anahtarın getirilmesidir. Diğer

¹⁵ Mikro ton: Yarım perdeden daha küçük aralıklar (Abrashv ve Gadjev, 2000, s.92)

önemli virtüözler arasında yer alan Devendra Murdeshwar (1923-2000) ve Vijay Raghav Rao (1925-2011), Pannalal Ghosh'un stilinden etkilenmişlerdir. (Kasliwal, 2004, s. 74-78)



Görsel 10. *Bansuri* icracısı Hariprasad Chaurasia¹⁶



Görsel 11. Pannalal Ghosh¹⁷

¹⁶ <https://www.hariprasadchaurasia.com/>

¹⁷ <https://saxonianfolkways.wordpress.com/tag/bansuri/> (Chandrakausika, 2014)

BANSURİDE PARMAK POZİSYONLARI

Hint müziğinde swara sesleri içeren Bhatkande notasyonu kullanılmaktadır. Hint müziğinde gam, Sanskritçe isimleri SA RĪ GA MA PA DHA NĪ olan yedi sesin peş peşe dizilmesi ile oluşur. Bu şekilde dizilen yedi ses majör bir gam meydana getirir. Bu gamın her notasından başlayarak çeşitli gamlar kurulabilir. Hint müziğinde gamlar, oktavlar halindedir (Say, 1985, 608). Swara sesleri Batı'da kullanılan solfej sistemiyle benzerlik gösterir. Batıda kullanılan solfej sisteminin karşılığı, Hindistan'da sargam olarak adlandırılır.¹⁸

S	sa	sadja	स	C
r	re	komal rishab	रि	D ^b
R	re	shuddh rishab	रि	D
g	ga	komal gandhar	ग	E ^b
G	ga	shuddh gandhar	ग	E
m	ma	shuddh madhyam	म	F
M	ma	tivra madhyam	म	F [#]
P	pa	pancham	प	G
d	dha	komal dhaivat	ध	A ^b
D	dha	shuddh dhaivat	ध	A
n	ni	komal nishad	नि	B ^b
N	ni	shuddh nishad	नि	B

Görsel 12. Nota isimleri ve nota isimlerine karşılık gelen perdeler¹⁹

Aşağıdaki görsel, *bansurinin* diyatonik parmak pozisyonlarını göstermektedir. Sa (Do) sesi ilk üç parmak deliğinin kapatılmasıyla elde edilir. Shuddh (pure) Ma ve yarım ses kalınlaşan diğer notalar (Komal Re, Komal Ga, Komal Dha and Komal Ni), alt kısımda birbirine bitişik olan deliklerin gerekli kısmının açılmasıyla elde edilir.

7 deliğe sahip bir *bansuride*, orta ve ortanın yukarısındaki oktavda bulunan Tivra Ma, tüm deliklerin kapatılması ya da açılmasıyla elde edilir. Tüm deliklerin kapatılması durumunda, baş parmak deliği, düzgün bir entonasyon sağlamak amacıyla açılır.

¹⁸ <https://saxonianfolkways.wordpress.com/tag/bansuri/> (Chandrakausika, 2014)

¹⁹ Ruckert, 2004, s. 11

Notanın altında bulunan çizgi, notayı yarım ses kalınlaştırır. Nota, *komal swar* ismini alır.

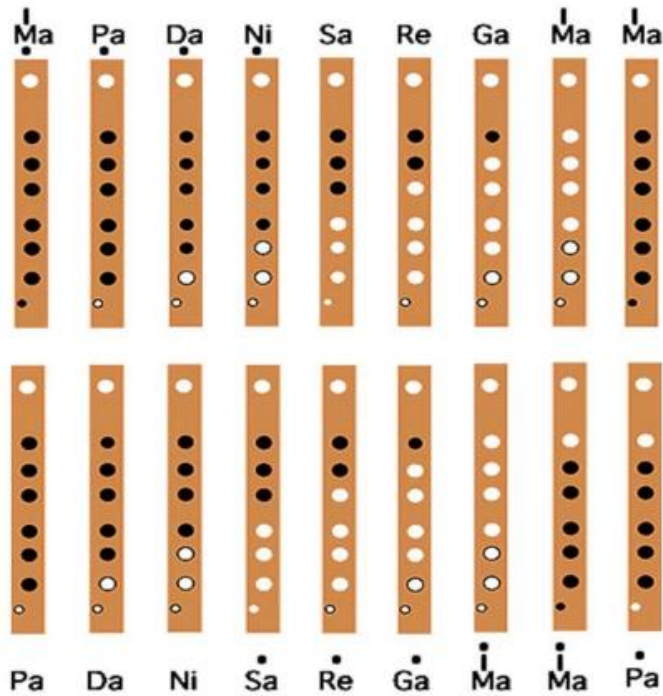
∴ Re, Ga, Dha,

Notanın üzerinde yer alan dikey çizgi, notayı yarım ses tizleştirir. Nota, *Tivra Ma* ismini alır. ⁱMa

Notanın altında yer alan nokta, notanın orta do notasının altındaki oktavda bulunduğunu gösterir.

Notanın üzerinde yer alan nokta, notanın orta do notasının üstündeki oktavda bulunduğunu gösterir.

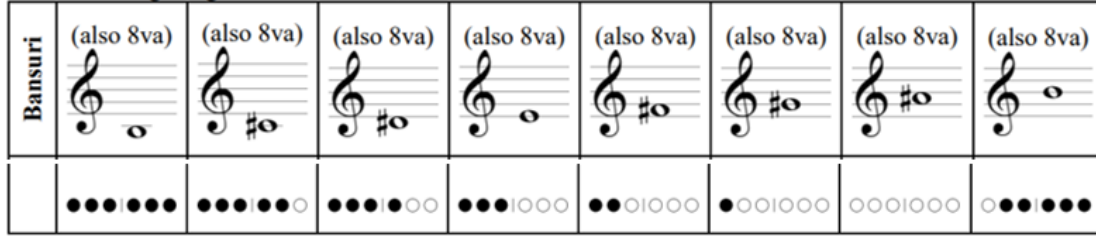
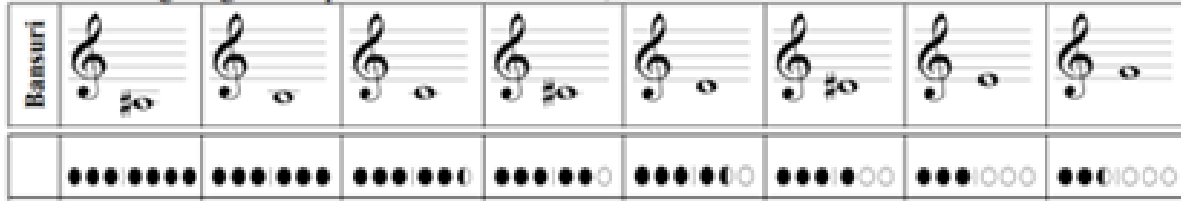
(Mondal, 2021, s. 124-125)



Görsel 13. *Bansuri*'de kullanılan parmak pozisyonları²⁰

Bansuri, ilk üç deliğin kapatılmasıyla elde edilen sese göre adlandırılır. Örneğin, 6 delikli bir flüt ilk üç ton deliğinin kapatılmasıyla sol sesi elde ediyorsa, sol flüt ismini alır. (Pimentel, 2009, s. 17)

²⁰ Mondal, 2021, s. 124

Görsel 14. Temel dizide parmak pozisyonları (Mi *Bansuri* için)²¹Görsel 15. Kromatik dizide parmak pozisyonları (Mi *Bansuri* için)²²

SONUÇ

Flüt, antik çağlardan itibaren Hint müziğinde önemli bir yere sahip olmuştur. Hindistan'da hem tarihsel hem mitolojik anlam taşıyan *bansuri*, Tanrı Krishna ile özdeşleştirilmiş, ölümsüz olarak kabul edilmiştir.

Hindistan'ın tarihî zamanlarına ait heykellerinden, mağara ve tapınak resimlerinden de flütün yaygın ve popüler bir enstrüman olduğu anlaşılmaktadır. Hint edebiyatının en eski metinlerinden olan Veda metinlerinde flüt yer almaktadır. Hindistan'ın performans sanatlarıyla ilgili bilinen ilk kaynaklarından olan *Natya Shastra*'da (M.Ö. 500-M.S. 500) *bansuri* için kullanılan diğer isimler olan *vansh* ve *venu*'nun ilk sistematik tanımı yer alır. Flütün yer aldığı bir diğer önemli kaynak olan 13. yüzyıla ait *Sagneet Ratnakara*'da, *bansuri*'ye verilen isimlerden biri olan *vanshi*'nin oldukça detaylı

²¹ https://getd.libs.uga.edu/pdfs/pimentel_bret_r_200905_dma.pdf , Pimentel, 2009, s. 22

²² https://getd.libs.uga.edu/pdfs/pimentel_bret_r_200905_dma.pdf , Pimentel, 2009, s. 23

bir tanımını yer almıştır. Ayrıca, Vaishnava mezhebinin Ashtha Chhap müritlerine ait sekiz şiirde, *bansuri*'ye pek çok referans verilmiştir.

Bansuri; 1700'lerin başına kadar Moğol hakimiyetinde kalan Kuzey Hindistan'da, Moğol hükümdarlarının sarayında gelişen Hindustani müziğinin önde gelen enstrümanlarından biri olmuştur. 19. yüzyılda klasik müzik sahnesinden çekilmeye başlamış; 20. yüzyılda virtüözler sayesinde, bir sahne performansı enstrümanı haline gelmiştir. Özellikle, Pannalal Gosh tarafından geliştirilen tasarımla *bansuri*, kaybettiği statüsüne yeniden ulaşmıştır.

Karmaşık bir yapım sürecine sahip olan çalgı, Hint klasik müziğinin hemen hemen bütün süslemelerini yapabilen mükemmellikte kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

Abrashev B, Gadjev V. (2000). *The World Atlas of Musical Instruments*. Potsdam, Germany: H.f.ullmann

Arnold, A. (2000). *The Garland Encyclopedia of World Music Volume 5, South Asia: The Indian Subcontinent*. New York: Garland Publishing, Inc.

Bakan, M. B. (2012). *World Music, Traditions and Transformations*, Second Edition, New York: McGraw Hill

Kasliwal, S. (2004). *Classical Musical Instruments*. New Delhi: Rupa

Kaur, M., Kaur, G. (2016). Technology Contribution in Flute/Bansuri Music Enlargement [Flüt/Bansuri Müziğinin Genişletilmesinde Teknoloji Katkısı] *International Journal of Technology & Engineering*, ISSN 2455-9121

Krishnaswami, S. (1967). *Musical Instruments of India*, India: Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting, Government of India

Mondal, R. (2021). Contribution of Pandit Hariprasad Chaurasia in North Indian Flute [Pandit Hariprasad Chaurasia'nın Kuzey Hindistan Flütüne Katkısı] *International Journal of Multidisciplinary Educational Research, Cilt: 10, Sayı: 8(7)*, 122-125

Ruckert, G. E. (2004). *Music In North India, Experiencing Music, Expressing Culture*, New York: Oxford University Press Inc.

Say, A. (1985). *Müzik Ansiklopedisi*. Ankara: Sanem Matbaası

Titon, J.T., Cooley, T.J., Locke, D., Rasmussen, A.K.S., Mendell, J. (2009). *World of Music: An Introduction To The Music of World's Peoples*. Belmont, California : Schirmer/Cengage Learning

Westbrook, P. (2003). The Bansuri and Pulangoil, Bamboo Flutes of India [Bansuri ve Pulangoil, Hindistan'ın Bambu Flütleri] *The Flutist Quarterly*, Spring

İNTERNET KAYNAKLARI

Adachi, S. (2019). Proceedings of ISMA 19, International Symposium on Music Acoustics, Physical Principle of Pitch Bent By Cross Fingering, <https://pub.dega-akustik.de/ISMA2019/data/articles/000024.pdf> URL adresinden 01.07.2024 tarihinde alınmıştır.

Chandrakausika, R. (2014). Pannalal Gosh: The Seventh Hole of Madhyama, Saxonian Folkways, A World's Heritage of Native Music <https://saxonianfolkways.wordpress.com/tag/bansuri/> URL adresinden 01.07.2024 tarihinde alınmıştır.

Khan Academy. (t.y.) Erişim: 01.07.2024 <https://www.khanacademy.org/humanities/art-asia/south-asia/x97ec695a:500-1100-c-e-deccan-and-south/a/hoysaleshvara-temple-halebidu>

Lal, S. (2023). Portrayal of Music and Dance in Ajanta Murals [Ajanta Duvar Resimlerinde Müzik ve Dansın Tasviri] *Naad-Nartan Journal of Dance & Music*, Cilt: 11, Sayı:1 <https://naadnartan.in/wp-content/uploads/2023/06/Shruti-Lal-1.pdf> URL adresinden 01.07.2024 tarihinde alınmıştır.

Pandit Hariprasad Chaurasia. (2004). Erişim: 01.07.2024, <https://www.hariprasadchaurasia.com/>

Pimentel, B. (2009). *Woodwind Doubling On Folk, Ethnic and Period Instruments in Film and Theater Music: Case Studies and a Practical Manual by Bret Pimentel*. (A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of The University of Georgia in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree) [Film ve Tiyatro Müziğinin Halk, Etnik ve Dönem Enstrümanlarında Tahta Nefeslilerin İki Katına Çıkması: Bret Pimentel'in Vaka Analizleri ve El Kitabı (Georgia Üniversitesi Fakültesi'ne Teslim Edilen Kısmen Tamamlanmış Bitirme Tezi] Graduate Faculty of The University of Georgia, Athens, Georgia, https://getd.libs.uga.edu/pdfs/pimentel_bret_r_200905_dma.pdf_URL adresinden 01.07.2024 tarihinde alınmıştır.

Pseudostachyum Polymorphum. (t.y). Erişim: 01.07.2024,
<https://www.bambooinfo.in/species/db/pseudostachyum-polymorphum.asp>

Radha Krishna. (t.y). Erişim: 01.07.2024, https://en.wikipedia.org/wiki/Radha_Krishna.

Tri Mariamman Temple Singapore. (2011). Erişim: 01.07.2024,
https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Sri_Mariamman_Temple_Singapore_amk.jpg